

“गौडी त क्षिप्रे येया पैडी हेमन्तवर्षयोः । शरद्व-
योश्चसन्तेषु माध्वो याद्या न चान्यथा । कादम्बरी
शर्करादिभयां सुशीतलं हृष्यकरं मदाद्यम् । माध्वीसमं
स्यात् तृणहृत्तज्जानं मयां सुशीतं शुभं तर्पणञ्च । अन्यथा
ज्वरते पानं मयां सन्नापशोषदम् । अन्नदोषमदात्यय-
कारकं सन्तुलनञ्च तत्” । “पथ्युचितमत्यसेजनमत्यं वा
पिच्छिलं विगम्यं वा । दोषावहमविशेषान् मयां हृद्यं
विवर्जयेत् सर्वम् । मदाप्रयोगं कुर्वन्ति शूरादिषु महाकर्त्तिषु ।
दिकैस्त्रिभिस्तु न याद्यां मदाप्युज्जीवयेन्मृतम्” राजनि० ।
अधिकं मदाशब्दे उक्तम् । श्वसुदेवस्य पत्न्यां हरिवं-
१६५० । पुद्गोवां १७८५० । “सम्प्रभकारकतावधितौ
च शुभः कविभिः कथिता मदिरा” इ० र० टी० उक्ते
हाविंशत्यक्षरपादके इन्द्रोभेदे स्त्री ।

मदिराक्षी पु० विराटस्य भ्रातरि भा० वि० ११५० । मदिरा-
मत्तस्य ज्ञानाक्षीवात्तिवद्यु मत्तस्य भा० । सुज्ञानतुल्यनेत्रे लि०
स्त्रियां ङीप् । [गङ्गास्थे मदाशब्दावाधेः षट्के अक्षरः

मदिराश्व न० मदिराश्वानां मद्दम् याक० त० ।

मदिराश्व पु० विराटस्य वधेनापतिभेदे भा० आसु० १५० ।

हरिणस्य स्य मयुरे २५०००००० भा० आसु० १७७५० ।

मदिरासख पु० इत० टच० ५० । आम्बुके जटा० । तस्य
मदिरासख्याकादस्यात् तथात्वम् । [मदिरायां हेमच० ।

मदिहा स्त्री अतिशयेन मदनी मदयित्री इत्यु टिपोषः ।

मदेमहि पु० मारुतायाम् निषण्णः ।

मदेव पु० मद-वा० एव । मत्ते ख० १०१०६ ।

मदोक्त पु० मदेन दानवाग्निश्च उत्कटः उदुहः । १ मत्त
गले अक्षरः १ मदिरायां स्त्री राजनि० । १ मदीकृते लि० ।

मदीदय पु० मदेन हर्षेण दर्पेण वा उदयः उदयः । १ मत्ते
“मदीदयाः कज्जलनः” रजुः । २ नार्थ्यां स्त्री यन्मा० ।

मदीकृत लि० मदेन उदृतः । जन्ते जटा० ।

मदीमत्त पु० “मत्तो वाच्यश्च वा विद्या सम्राधिकदशाक्षरः ।
मत्कारपञ्चकादयो मदीमत्त उदाहृतः” तन्महारोक्ते
१ मत्तभेदे २ मदेनोक्तते लि० ।

मद्ग पु० मद्ग-च म्यङ्गा० । (पानिकोडि) १ पत्तिभेदे अक्षरः ।

“मद्गुः क्षिप्रं वातनाशो भेदकः शुक्कारकः । रक्त-
पित्तविनाशी च शीतलः परिषीर्षितः” राजव० ।
२ मद्गुप्रीने नीलकण्ठः ।

मद्गु र पु० स्त्री० मद्ग-अक्षर म्यङ्गा० । (मायुर) १ मत्तभेदे । स्त्रियां
य । तमेव अक्षरः स्त्रियां ङीप् । तद्गुण्याः मत्तस्य शब्दे

भावप्र० उक्ताः । “निषादो मद्गुर” इति भा० आसु० ४८
उक्ते २ पद्मीर्ष्यातिभेदे (डुबुरि) पुं स्त्री० । “मद्गुम्
मीनभेदान् चाति चा-क लस्य रः” नीलकण्ठः । जल-
मज्जनेन मीनहारित्वात् तस्य तथात्वम् । “तस्मादेते जले
मत्माः मद्गुरा नाम विमुक्ताः । ये हरन्ति सदाऽसं-
ख्यान् ससद्गोदरचारिणः” हरिवं० ८५५० ।

मद्गुरप्रिया स्त्री मद्गुरस्य प्रियेव । मद्गुरमत्तस्य हेमच०
“मद्गुरस्य प्रिया मद्गुरी” अक्षरः ।

मद्गुरसी स्त्री मद्गुः मद्गुरस्येव रस-आद्यादोऽस्याः
गौरा० ङीप् । मद्गुरमत्तस्य यन्मा० ।

मद्य न० माद्यत्यनेन करणे यत् । मदिराशब्दे उक्ते माध्वी-
कादिदादशविधे मादकद्रव्ये अक्षरः । मद्यभेदा वर्षभेदेन
तत्पाननिषेधादिकं प्रा० वि० उक्तं यथा

“पुलक्यः “पानसं द्राक्षमाधुं खाजूरं तावन्मैत्रवम् ।

माध्वीकं टाक्षमाध्वीकं कैर्यं नारिकेलजम् । समानानि

विजानीयान्माद्येकादशैव त । दादगन्तु सुरामयां सर्वे-

ब्रामधमं कृतम्” । अनेनैकादशानां सुरास्यं निषेधयति

मद्यशब्दस्तु मदहेतुद्रव्यमात्रवचनः तस्मादेव वचनाच्च

त मदास्यं सुराशब्दार्थः । तथा च उच्यतेति

“गौडी माध्वी सुरां पैटी पीत्वा विप्रः समचरेत् ।

तम्रकच्छं पराकच चान्द्रायणमनुक्रमत्” । तयायां

सुरास्ये क्रमेण प्रावृत्तिः न स्यात् । यथा भविष्ये

“सुरा त पैटी सखोक्ता न तस्यास्त्वितरे वसे” । पैटीति

तथ्युक्तविकारमात्रोपलक्षणम् । इतरे गौडीमाध्वी

अतोऽङ्गविकार एव सुराशब्दस्य सखत्वात् त्रिविधा

सुरेति गौडीमाध्वीगौरीसुरास्यप्रापार्थम् । तेनैतत्-

पानेऽपि महापातकत्वमतिदिशति “यद्येवैका तथा सर्वेति”

पेष्ट्यां पूर्वमस्ति” दर्शयति यथा पैटी सुरा तथा सर्वा

गौडी माध्वी च पूर्ववचनोक्ता पैटीदृष्टान्तत्वेनात्र दर्शिता

न पातव्या द्विजोत्पन्नीह्यपौरत्यर्थाः । तैवैर्षिकपरत्वे

उत्तमपदानर्थक्यात् । न च बहुवचनानर्थक्यपरिहारार्थम्

उत्तमप्रतिपदिकानर्थक्यं युक्तं बहुवचनस्य अज्ञातोद्योप-

स्थापके चरितार्थत्वात् । अतो ब्राह्मणस्य त्रिविधसुरापानं

महापातकं क्षत्रियवैश्ययोस्तु “सुरा वै मज्जसन्नानामिति”

वचनेन पैट्येनेति स्थितम् । गोविन्दराजविश्वरूपधा-

रेन्द्राणामनुमतोऽयमर्थः । अतएव “एव माध्वी च

गौडी च पैटी च त्रिविधा सुरा । द्विजातिभिर्न

पातव्या कदाचिदपि कर्त्तव्यमिति” यजुर्वचनेऽपि दिना